

Báthory Gábor székelypolitikája

*Báthory Gábor*¹, aki egy katonáskodó népréteggel, a hajdúsággal szövetkezve szerezte meg a fejedelmi címet, egész uralma alatt a legtöbb találékonyságot és politikai alkalmasságot a katonáskodó néprétegekkel szemben folytatott politikájában mutatta. Egyfelől követte a *Báthory Zsigmond*, *Bocskai István* és *Rákóczy Zsigmond* által megkezdett utat, másrészt megpróbált még tudatosabban cselekedni a székelyekkel szemben, a helyi viszonyokat talán minden elődjénél inkább figyelembe véve. Már uralma kezdetén, 1608 január 10-én Erdélybe érkezett *Bethlen Gábor*, aki Báthory leveleit vitte *Petky János* székely kapitányhoz és a székely urakhoz, amiben együttműködést ajánlott föl². A márciusi országgyűlésen nyolc pontos választási feltételei közé is bekerült az eddig nem ismert formula, miszerint „az egész székelységet régi szabadságokban, melyben ennek előtte való fejedelmek az olta, mióta Sigmund fejedelem újonnan az szabadságot megadta nekik, megtartották minden rendiben Ő nagysága is megtartsa”³.

Báthory Gábor elsődleges célja Bocskaihoz hasonlóan egy erős székely katonaság megteremtése volt, ezért a legtöbb intézkedése a katonáskodó tömegek jobbágyi szolgálattól való megőrzésére irányult. Egyrészt igyekezett megóvni őket a földesúri-nemesi erőszaktól, másrészt az eddiginél nagyobb számú rangemeléssel egy masszív középréteg létrehozására törekedett. Ezért szaporodtak meg az ő idejében a nemesítő levelek mellett a lófősitő

¹ A Báthory Gáborral kapcsolatban a történeti tudatban fennálló kép olyannyira negatív, annyira rajta van a dilettantizmus bélyege, hogy még a legalaposabb pozitívista elemző, Szádeczky-Kardoss Lajos is viszonylag kevés szót veszteget rá, sőt a legutóbbi idők székelypolitikájának a kutatója, Demény Lajos is csak említést tesz róla, sajnos egyikük sem méltatja ennek a politizálásnak a pozitívumait, azt, hogy voltaképpen Báthory Gábor teremtette meg az alapot mindahhoz, amit *Bethlen Gábor* csupán folytatott és néhány ponton kiegészített. Még mindig hiányzik egy árnyalt Báthory-kép megrajzolása a történetírásunkból. Demény Lajos szerint „Az sem vitte nyugvópontra a kérdést, hogy Báthory Gábor a szolgálatában álló székelységet megkülönböztetett szabadságokban részesítette. Ennek ellenére kísért a gondolat, hogy éppen az ő idejében fogalmazódtak meg a kérdés megnyugtatóbb megoldásának mélyebbre nyúló elképzelései (!!!)... az addigi eljárások és intézkedések sem a belső feszültség további fokozódását, sem a székely katonaelemnek mind nagyobb méreteket öltő jobbágyosodással kapcsolatos s az ország számára oly súlyos következményekkel járó lemorzsolódását megállítani nem tudták.”= Demény Lajos: *Bethlen Gábor* székely politikája, kézirat. 1993. 2-4. p.

² Történelmi Tár. XIII. k. 95. p.: „Kérjük kegyelmedet... mint jóakaró bizodalmas uramat, barátomat, legyen hiteles és foganatos az ő kegyelme szava kegyelmednél. Az mit én szómmal kegyelmednek megmond, kegyelmed bocsássa jó válasszal, kegyelmednek meg szolgálom.”

³ Erdélyi országgyűlési emlékek. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Bp. 1875-1898.. VI. k. 90. p.

kiváltságolások is. Míg tehát *Rákóczy Zsigmond*, aki karrierjét maga is szívós felfelé törekvésének köszönhette, elsősorban a nemességet kívánta erősíteni és maga mellé állítani, akkor is, ha meg akarta őrizni a visszaadott székely szabadságot, addig *Báthory Gábor*, aki az egyik legnagyobb családba születvén, nem érzett együtt a jobbágyosító székely urakkal úgy, mint elődje, sokkal inkább a nagyobb számú középrétegre szándékozott támaszkodni, és mind nemesítő, mind lófősítő leveleivel ezt a célt szolgálta. Már az 1608. szeptemberi országgyűlésen elrendelte ennek értelmében, hogy mivel sok székely azzal menekült az ország szolgálatából, hogy jobbágyul kötötte magát, ezért a székely generális tartson vizsgálatot és foglalja vissza ura kezéből az ilyeneket, és állítsa vissza abba a rendbe, ahová korábban tartozott. Ha pedig ismét jobbágyul kötné magát, halállal büntessék meg⁴. Még ugyanekkor kiadott rendelkezésében megtiltotta, hogy a nemesek vagy a lófők szabad székelyeket jobbágygá tegyenek, mert ha mégis ezt tennék, akkor azt a jobbágyot kötelesek voltak a kincstári jobbágyok közé szolgáltatni, és 500 forint bírságot fizetni emellett⁵. Ez a földesúrtól való visszarendelés vagy confiscatio meg is történt, ami általánosságban nem kedvezett az alakuló székely nemességnek. Fejedelmi biztosok érkeztek a Székelyföldre, aki először összeírták a lekötött jobbágyokat, majd pedig visszafoglalták őket a kincstár számára. A nemesség egésze azonban, főleg *Báthory Gábor* uralmának a kezdetén, mégsem volt ellenséges az új fejedelemmel, ugyanis a hozzá hű nemeseknek ő maga is adományozott jobbágyokat⁶, és speciális kiváltságokkal a székelyek nagy részét maga mellett tudhatta⁷. *Petky János* lemondása után a székely főkapitányi posztra 1608 április 11-én ruszkai Kornis Boldizsárt nevezte ki⁸. Ekkor Udvarhelyszék főemberei voltak *Petky János*, aki továbbra is a szék főkapitánya maradt, valamint *Balassy Ferenc*, *Péchy Simon*, *Ughron Pál*, *Orbán István*, *Lippai András*, *Nagy Máté*, *Pálffy Ferenc*, *András Mózes*, és melléjük újonnan választották 1608-ban *Kornis Ferencet*, *Benedekfi Jánost* és *Fosztó Imrét*⁹. 1610-ben *Balassy Ferenc* volt

⁴ Erdélyi országgyűlési emlékek. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Bp. 1875-1898. VI. k. 113. p.

⁵ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 28. p.

⁶ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 26-28. pp.

⁷ Rugonfalvi Kiss István szerint „Egyetlen erdélyi fejedelem sem jutott olyan közel a székelyek szívéhez.” In.: Rugonfalvi Kiss István: A nemes székely nemzet képe. Debrecen. 1939. I. k. 303. o. A háromszéki székelység kérésére pedig bekerült az országgyűlési iratok közé az a mondat, hogy „Minekünk mindnyájunknak örök siralom az ő felsége keserves halála.” Erdélyi országgyűlési emlékek. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Bp. 1875-1898. VI. k. 515. p.

⁸ Magyar Országos Levéltár, Budapest. F. szekció, Liber Regius Gabrielis Bathory, V. k. 5-6. fol.

⁹ Jakab Elek-Szádeczky-Kardoss Lajos: Udvarhely vármegye története a legrégibb időktől 1849-ig. Bp. 1901. 320. p.

a szék királybírája, az alkirálybíró pedig *Dániel Mihály*. Két esztendő múlva a főtiszték választásakor főkapitánnyá *Némethy Gergelyt* választották, főkirálybíróvá idősebb *Balassy Ferencet* (véczkei), alkapitánnyá *Dániel Mihályt* és alkirálybíróvá *Ughron Pált*¹⁰. Assessorok lettek *Bögözi András*, *Thiboldi György*, *Orbán István*, *Nyíró András*, *Dersi Péter*, *Benczér Ferenc*, *Kovács Antal*, *Pálfi Ferenc* és *Bernáth Lukács*, jegyzőnek pedig *Orbán Jánost* választották¹¹. Csík-, Gyergyó- és Kászsószék alkapitányává 1611-ben nevezte ki Báthory hídvégi *Mikó Ferencet*, aki 1613-tól ugyanott főkapitány lett¹². A korábbi katonai összeírásokban többen is szerepeltek, ami azt mutatja, hogy a katonai felemelkedésre ekkor nagy lehetőség kínálkozott.

Az 1608-as Báthory által kiadott rendelkezések átgondolt székelypolitikát mutattak. Egyrészt már ekkor több adományt is adott híveinek, mint például 1608 áprilisában Pálosi János nevű kancelláriai írnokának valamint annak testvérének, Pálosi Literáti Ferencnek Udvarhelyen lévő két és Jánosfalván lévő egy házát minden közteher viselése alól felmentette¹³. Az év májusában *Péchy Simon* kapott új adományt a birtokaira, amely megerősítette az összes szentpéteri birtoka az ottani nemesi udvarral és udvarházzal, a berkenyei háza és birtoka¹⁴. Ugyanazon a napon a fejedelem kiadott egy nemesítő levelet is, mégpedig bizonyos Borsai György és mindkét nemű örökösei számára, akit közrendi állapotából Erdély és Magyarország valóságos nemesei közé emelt és neki címert adományozott¹⁵. Ugyancsak májusban megnemesítő és címert adományozó oklevelet kapott a panaszí Nagy Máté, Bertalan és János is¹⁶. A csernátoni Végh Pált is, aki Kendi István

¹⁰ Többek esetében, de Ugron Pálnál egészen látványosan kirajzolódik egy rohamosan felfelé ívelő karrier, ami ekkor indult el.

¹¹ Jakab Elek – Szádeczky – Kardoss Lajos: Udvarhely vármegye története a legrégibb időktől 1849-ig. Bp. 1901. 326. p.

¹² Endes Miklós: Csík- Gyergyó-, Kászon székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Bp. 1938. 102. p.: Endes Miklós szerint Csík, mint a többi székely szék, ekkor is a gyrás székekben élte a maga alkotmányos életét, itt iktatták be a főtisztéket; annak, aki nem tetszett, szigorú szavakban volt része, például *Mikó Ferencnek* vacsárcsi Fodor Bálint lófő mondott meglehetősen kemény kritikát. Érdekes ezzel kapcsolatban felfigyelni, hogy még a székely közösségből már kiemelkedő Mikó család is bírálható volt a közösség által, a köztük lévő távolság tehát most sem érte el a vármegyékben szokásosat.

¹³ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor* és *Bethlen Gábor* Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen, VI-XVI. k. V. k. 6. f.

¹⁴ Uo. 10. f.

¹⁵ Uo. 10. f.

¹⁶ Uo. 51. f.

tanácsos familiárisa volt, és általa testvéreit, Mártont és Andrást *Báthory Gábor* az 1608 június 29-én Gyulafehérváron kiadott oklevele által a köznépi sorból kivette és nemessé tette, ezzel együtt címeradományban is részesítette, valamint csernátoni házaikat mentesítette¹⁷. Ugyanígy nemesség és címeradományban részesült az év során még tisztelendő Zentkirály Balázs, Sepsiszentkirály egyházának a hitszónoka¹⁸. Az egyéni kiváltságolások mellett székely közösségek korábbi helyzetét is igyekezett megszilárdítani a fejedelem, így 1608 május 10-én kelt oklevelében Kászsorszék férfilakossága kapott különleges jogosítványokat. Arra hivatkozva, hogy a szék férfiainak nagy feladatot jelentett háborúk esetén a Moldva felől Erdélybe vezető utak és ösvények őrzése, megengedte, hogy háborúk esetén az itteni férfiak helyben maradhassanak¹⁹. Ugyanígy, a határvédelmet fontosnak tartva erősítette meg Csíkszeredának az Izabella királyné által adott kiváltságlevelét is²⁰.

Egy 1609-es kiváltságlevélből értesülhetünk arról, hogy egy bizottság a Székelyföldön azokat, akik önként vagy a halálbüntetéstől való félelmükben jobbágyok lettek, kinyomozta, hogy őket a kincstár kezébe adhassa. Ezeket a jobbágyokat kincstári jobbágyokká tették, és 1609-ben elkezdte *Báthory Gábor* az eladományozásukat. Például ilyen jobbágyokat kapott 1609 július 20-án Balásy Mihály is²¹. Ez a fajta jobbágyadományozás 1601 és 1609 között szünetelt, feltehetjük, hogy a hívei megjutalmazása mellett az is célja lehetett *Báthory Gábornak*, hogy az elmúlt években megnövekedett erőszakoskodások, melyeknek egyik, talán legfontosabb célja a székely nemesek jobbágyszerzése volt, némileg nyugvópontra jussanak. *Báthory Gábor* egész uralma alatt mindvégig fontosnak tartotta a székely haderőt, ezért nála a nemesítések mellett megszorodtak a primipilátust biztosító oklevelek is. Ez azonban gyakran csak a személyi függéstől mentette meg a székelyt és nem sorolt a nemesek közé.

A következőkben adott nemességek, új adományok, kiváltságok azt mutatják, hogy bár *Báthory* előszeretettel adott armálisokat a köznép vagy a lófői rend tagjainak, ügyelt arra

¹⁷ Uo. 65. f.

¹⁸ Uo. 95. f.

¹⁹ Az oklevélben *Báthory Gábor* arra is hivatkozott, hogy ezt a kiváltságot már elődei, mint például Hunyadi Mátyás is megadták a kászsóniaknak. Imreh István-Pataki József: *Kászsorszéki krónika. 1650-1750.* Budapest-Bukarest. 1992. 12. p.

²⁰ Endes Miklós: *Csik- Gyergyó-, Kászon székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* Bp. 1938. 102. p.

²¹ Connert János: *A székelyek alkotmányának történetjének története, különösen a XVI. és a XVII. században.* Székelyudvarhely. 1906. 160-161. pp.

is, hogy szövetségesei maradjanak a főemberek is. Ezért olyan oklevelek is bőven vannak a Királyi Könyvek adományai között, amikor kifejezetten a rangemelés vagy annak megtartása volt a cél, mint például 1609 februárjában, amikor Sebestyén István pixidáriust emelte a köznépi állapotból az igai nemesek közé és látta el címeradománnyal, valamint a marosszéki Bánd faluban lévő házát minden szolgáltatás alól mentesítette²². A nemesség megőrzése volt a célja a szintén Bánd faluban élő *Egerházi Balázsnak* adott nemesség- és címeradománnyal, a megadományozott ugyanis az oklevél szerint már eredetileg is nemes volt, ez az adomány csupán megerősítette ebben az állapotában²³. Még ugyanekkor kapott hasonló típusú oklevelet a sepsiszentkirályi Erdeo Márton, aki korábban nem volt nemes²⁴, és mások, akiknek a nevei a legtöbb esetben a pár év múlva készült lustra-jegyzékben már nem bizonyos, hogy a nemesek között szerepelt. Mellettük azonban nagy becsben tartotta a székek főembereit is. 1609 február 16-án adományozta a szentléleki Mattius Jánosnak, Csík-, Gyergyó- és Kászsó kapitányának és testvérének, Péternek szolgálataikért Stresa és Kerczesora falvakat, amelyek addig a fogarasi várhoz tartoztak²⁵. Ugyanígy adományban részesült ekkor Udvarhelyszék főkirálybírája, véczkei Balassy Ferenc, akinek és fiainak, Ferencnek, Udvarhelyszék, és Mihálynak, Marosszék kapitányának Báthory részjóságokat adott Szent-Demeteren, Véczkén, Székelyszálláson, Etéden, Ujfalun, Andrásfalván és Szovátán²⁶. Nem sokkal később újabb adománylevélben ugyanők kaptak részjogokat Szent-Demeteren, Véczkén, Székelyszálláson, Magyaróson, Etéden, Csöbön, Bordoson, Siklódon, Ujfalun, Andrásfalván és Szovátán²⁷. Ugyanebben az esztendőben zabolai *Mikes Zsigmondnak* jobbágyul engedte *pávai Bene Istvánt*, aki előbb a Székelyföldre küldött biztosai előtt szabad székelyként adatott ki, de most *Mikes Zsigmond* birtokán lakik²⁸. Ekkor kapott új adományt *Kornis Ferenc* is, Edőszentgyörgyön, Csokfalván és Havadtőn lévő részjóságaira²⁹. Így adományozott gálfalvi *Ozdi Gergelynek* is új adományt, mégpedig Gálfalva, Monyát (másképp Boldogasszonyfalva), Bós, Szentlászló, Szentrontás, Lőrincfalva, Nyárádtő, Lukafalva és Sellye marosszéki

²² Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen*, V. k. 60. f.

²³ Uo. 62-63. f.

²⁴ Uo. 77. f.

²⁵ Uo. 198. f.

²⁶ Uo. VI. k. 271. f.

²⁷ Uo. 394. f.

²⁸ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 27. p.

²⁹ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen*. VI. k. 412. f.

falvakban lévő birtokaihoz³⁰. 1613-ben szintén egy jelentős székely család, az imecsfalvi Imecsek részesültek adományban, amikor a fejedelem elrendelte *Tholdalagi Mihály* háromszéki alkirálybírónak és több nemesnek, hogy *Imecs Mózes* ártatlanul elfoglalt részjóságát Imecs Lászlónak adassák vissza hilibi *Gál Jánostól*³¹. A későbbi évek egyik legtöbb jobbággal bíró székely főembere, *Dersi János* is ekkor alapozta meg a vagyonát, amikor 1609 október 20-án új adományt kapott *Báthory Gábortól* Boncházán, Mikházán, Remetén, Szovátán, Kendőn és Csikfalván lévő részjóságaira³².

A katonai teljesítményt is előszeretettel honorálta a fejedelem különböző adományokkal. Minden biztonnal ezért nemesítette meg az andrásfalvi *Pálffy Jánost*, akinek a neve már korábban is feltűnt a hadak vezetői között³³, adott kiváltságlevelet csikfalvi *Csányi Györgynek*, akinek új adományt adott Csíkszentmártonban lévő részjóságára³⁴, *Bibarczfalvy Jánosnak*, akinek Bibarczfalván jobbágyokat adományozott³⁵, *Kun Jánosnak*, akinek Marosszéken több faluban jobbágyokat adott³⁶ és aki a későbbiek során is jelen volt a marosszéki nemesek között, *Barlabássy Ferencnek*, akinek kétszer is új adományt adott, először Hodoson és Ekemezőn, majd pedig Mikházán, Köszvényesen, Etéden és Kakucson lévő részjóságaira³⁷, *Bakó Imrének*, akinek új adományt adott Csikfalván lévő részjóságaira³⁸, *Bakó Máténak*, akinek szintén új adományt adott Jobbágytelkén és Hodoson lévő részjóságaira³⁹, de ugyanilyen szempontok vezették akkor is, amikor 1611 júniusában harmincnyolc testőr gyalogját nemesítette meg, akik Háromszék különböző településein, Sepsiszentgyörgyön, Illyefalván, Szotyoron, Killyénben, Szentkirályon, Zoltánban és Borzován laktak⁴⁰. Ilyen közösségi kiváltságot többet is találunk ebben az időszakban,

³⁰ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 30-31. p.

³¹ Uo. 36-37. p.

³² Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor* Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen. VI. k. 418. f.

³³ Uo. 451. f.

³⁴ Uo. 417. f.

³⁵ Uo. 374. f.

³⁶ Uo. 334. f.

³⁷ Uo. V. k. 31. f. és VI. k. 417. f.

³⁸ Uo. VI. k. 422. f.

³⁹ Uo. 421. f.

⁴⁰ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 138-140. p., a testőr-gyalogok származási helyei: Sepsiszentgyörgy: Vajda Márton, Nyerges Tamás, Deák Benedek, Szabó István, Márk István, Márk Pál, Márk János, Sylvester András, Koss Boldizsár, Kók János, Czákó János, Pokol

ugyanis bizonyos esetekben a nemességnek tett engedmények ellenére is velük szemben igyekezett megvédeni bizonyos székely közösségeket. A brassói csatában mutatott hősiességükért a háromszéki lóföket kivette a törvényes teherviselés kötelezettsége alól, ám a nagy tiltakozás miatt ezt a rendelkezését az 1612 májusi országgyűlésen megsemmisítették, mivel „a pénzadásból és egyéb teherviselésből a köztük való nemesség és székelység közül magokat kivonták”⁴¹. A nemesség ebben a kérdésben közösségként viselkedett, és határozottan, a szék községével összefogva lépett fel a kiválni szándékozó lófősséggel szemben. Máskor Székelyudvarhely városát kívánta megoltalmazni Báthorynak az az oklevele, amelyben elrendelte, hogy a székely város maradjon meg a korábban a székely generális által neki rendelt két falu, Gyárosfalva és Szentimre birtokában és a nemesség ne zaklassa emiatt⁴². Emellett Kézdivásárhely kiváltságait is megerősítette és kibővítette⁴³. Több kiváltságot is adott Marosvásárhelynek⁴⁴, ezek közül a legérdekesebb, amikor a város közössége viselkedett nemesként, hiszen a nekik adományozott oklevél szövege szerint a város bírának, esküdtjeinek valamint lakosainak új adományt adott a Bordoson, Székelyfalván és Szentannán lévő részjóságokra⁴⁵. Külön kiváltságot kapott a két Oláhfalú lakossága is, akiket „minden rovat, rendes és rendkívüli adó, segély és kamaranyereség, vetéseikből és majorság földeikből tized, kilenczed és papibér fizetésétől, köz- és részleges hadi fölkelésekben való részvételtől mentté és szabaddá tette, de azon föltétel alatt, hogy ők minden évben 1000 szál deszkát legyenek kötelesek maguk költségükön és munkájuk által... a fejedelem számára beszállítani”⁴⁶. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a székelypolitika *Báthory Gábor* idején öltött olyan formát, amit többé-kevésbé utódai is követendőnek láttak. Uralomra jutásakor szigorúan megtiltotta ugyan az újonnan történő jobbágyul kötések, ám a

Mihály, Marthon György, Kuthy András, Pataki Mihály, Szotyor: Molnár Máté, Szentkirály: Ábrahám (Killyéni István), Ágoston Tamás, Kis András, Illyefalva: Szász Gáspár, Kerekes Miklós, Elekes János, Elekes Lukács, Séra János, Szachva Péter, Kordes Pál, Nagy Simon, Dobos János, Dobos György, Benkő János, Zayson Mihály, Dancz János, Danch Péter, Katona István, Zylvassy János, Killyén: Molnár Miklós, Zoltán: Ördög Mihály, Mihály Pál, Borzova: Bene Balázs

⁴¹ Erdélyi országgyűlési emlékek. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Bp. 1875-1898. VI. k. 229. p.

⁴² Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. IV. k. 184. p.

⁴³ Uo. 174. p.

⁴⁴ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor* Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen. V. k. 79. f

⁴⁵ Uo. VI. k. 415. f.

⁴⁶ Közli Jakab Elek-Szádeczky-Kardoss Lajos: Udvarhely vármegye története a legrégebbi időktől 1849-ig. Bp. 1901. 322-323. p.

későbbiekben egyrészt maga is adományozott jobbágyságot, másrészt elsősorban nem tiltásokkal kívánta féken tartani a jobbágyság folyamatát, hanem rangemelésekkel szándékozott megakadályozni az elszegényedő vagy szegényebb székelységnek a jobbági sorba süllyedését. Szigorú parancsai ellenére, amelyeket a fejedelemségre választásakor fogalmazott meg, gyakran ő maga is hozzájárult ahhoz, hogy némelyek elkössék magukat, mint 1613. január másodikán, Marosvásárhelyen kiadott oklevélben látható, amelyben a marosszéki Lőrincfalván lakó *Menyhárt György* bíró és felesége jobbágyságot kötötték magukat gálfalvi *Ozdi Györgynek*, Marosszék jegyzőjének. Az elkötés okaként azt fogalmazták meg, hogy *Ozdi Gergely* megoltalmazza őket különösképpen a lőrincfalviak ellen, akik személyükben háborgatták őket, minthogy idegen és gyámoltalan emberek voltak. *Ozdi Gergely* megígérte, hogy támogatja és oltalmazza őket, és ha *Menyhárték* ehhez a megállapodáshoz nem tartanák magukat, akkor *Ozdi Gergely* és minden utódja, örököse mindenhol megtalálhatja őket, és mint jobbágyságot engedetlenségért megbüntethessék őket, és ez ellen ne használhasson semminemű fejedelmi megkegyelmezés⁴⁷. Ez a jobbágyságot kötés voltaképpen szinte prototípusává vált az elkövetkező évek ilyen gyakorlatának. Az évszám persze árulkodó, ugyanis 1613 *Báthory Gábor* fejedelemségének az utolsó esztendeje volt, a folyamatos háborúskodás és hadi készültség, valamint a külső és belső ellenség pusztításának az ideje a székelység számára. A megnövekedett haditerhek és emellett a pusztítások sok esetben már önmagukban is elegendőek voltak arra, hogy valaki elkösse magát egy főember szolgálatában. Ehhez járult ebben az esetben, és még sok más esetben is a székely társadalom mint közösség sajátos összetartó ereje, kohéziója, ami többek között abban is megnyilvánult, mint erről a későbbiekben majd még szó lesz, hogy a közösség nehezen tűrte meg maga között az idegeneket. Ilyen idegen volt minden kívülről jött, legyen az nemes vagy szabad állapotú, esetleg jobbági, de ugyanilyen idegenné vált minden kiváltni szándékozó is, ha a közösség rovására törekedett egyéni kiváltságokra vagy magántulajdon szerzésére. Az ilyen idegeneket pedig nemcsak hogy nem tartották magukkal egyenrangúaknak, de egyenesen ellenségesen viselkedtek velük, a legtöbbször fizikailag is bántalmazták őket. Valószínűsíthetjük, hogy ebben az esetben is hasonló viselkedésről lehetett szó. A fejedelmi viselkedés, úgy tűnik, megengedő volt az ilyen esetekben, de nem csupán az uralma végén, hiszen annak ellenére, hogy határozottan fellépett a jobbágyság ellen, már 1609-ben maga is adományozott jobbágyságot, és híveinek is megengedte, hogy saját jobbágaikat a továbbiakban is bírassák. Így járt el a Csíkszék területén lévő Szentimrén lakó Hadnagy

⁴⁷ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 35-36. p.

János esetében is, akiknek a jobbágyságait már 1609-ben bírni engedte⁴⁸, vagy *Kelemen Mihály* esetében, akinek Csicsón, Madéfalván, Csíkrákoson valamint Menaságon adományozott jobbágyságok⁴⁹. *Kilyén Tamásnak* Csíkszentmártonban, Vadadon Torboszlón, Ehéden és Ernyén lévő részjóságaira adott ki új adománylevelet⁵⁰, szentrontási *Bereczki Máténak* pedig hűségese szolgálataiért rögtön visszaadta azokat a jobbágyságait, akiket rövid ideje a fiskus számára konfiskáltak, hármat Szentrontáson, egyet Torboszlón, egyet Szovátán, egyet Havadtón, kettőt Gegesen, egyet Szentlászlón (Marosszék), akiket elmondása szerint régóta bírt, de akiről az ezzel kapcsolatos okiratai hiányoztak⁵¹. A marosvásárhelyi *Békési János*, felesége *Borsos Judit* és fiuk, *Békési István* szintén hűségese szolgálataért kapott újra megnevező címeres levelet, amely által Marosvásárhelyen lévő két házukat minden köztehermentesítette⁵², csakúgy, mint a szintén marosvásárhelyi *Koncz Mihályt*, akinek új adományt adott Marosvásárhelyen lévő kúriájára, Meggyesfalván kúriával, Bodoson, Erdőszentgyörgyön valamint Keresztúron lévő részjóságaira⁵³. Az adományozásokban tehát nagyon is különböző szempontok érvényesültek, a fejedelem igyekezett a személyes szolgálat vagy hűség alapján kiváltságolni, ami által azonban a székelyek nagy részét sikerült maga mellé állítania. Nem véletlen, hogy hadi vállalkozásaiban is elsősorban rájuk számított és nem is alaptalanul. *Szilágyi Sándor* a brassói csatáról írva állapítja meg, hogy a legrosszabb helyen, mert mocsaras és árkos is volt, állt a jobbszárny, „*Bedő István, Begröli István, Béli Kelemen, Dániel Mihály és Geréb András*tól vezetett székelység a hitetlen, de kitűnő katonai tehetséggel bíró *Rácz György* vezérlete alatt⁵⁴. A székelyek nagy része a nemességtől a közemberig mellette állott, és bár a *Bethlen Gáborral* történt szakítás után néhány Bethlennel tartó főembert hűtlenség miatt fej- és jóságvesztésre ígért és ezeknek Bethlennel együtt menekülniük kellett, s majd csak 1614-ben tértek vissza⁵⁵, a többség mégis mindvégig

⁴⁸ Uo. 26. p.

⁴⁹ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen*. VI. k. 377. f. Az adományozás 1609. október 13-án történt.

⁵⁰ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen*. VI. k. 413. f.

⁵¹ Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 28. p.

⁵² Székely oklevéltár. Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. Bp. 1872-1934. VI. k. 30-31. p.

⁵³ Erdélyi Királyi Könyvek, *Báthory Gábor és Bethlen Gábor Királyi Könyvei: Libri Regii Gabrielis Bathory et Gabrielis Bethlen*. VI. k. 416. f.

⁵⁴ *Szilágyi Sándor: Báthory Gábor fejedelem története*. Pest. 1867. 139. p.

⁵⁵ Csíkból ilyenek voltak Petki János, Kálnoki János, Kálnoki Benedek, Bernárd Ferenc, *Damokos István* és *Damokos Ferenc*

kitartott mellette, ami azt mutatja, hogy elégedett volt azzal a politikával, amit *Báthory Gábor* folytatott velük szemben. A nemesség támogatása és a nekik juttatott adományok mellett a Királyi Könyvek oklevelei között a legtöbb primipilátusi és peditatusi oklevél kiadása a Báthory nevéhez fűződik. Tehát igaz ugyan, hogy, különösen az 1612-1613-as esztendőben a harcok miatt sokan kötötték magukat egy-egy főember szolgálatába⁵⁶, sokan viszont az említett kiváltságok miatt voltak képesek megmaradni a szabad állapotú székelyek között. A nemesség helyzete szintén kedvezően alakult, mert a fejedelemnek tett szolgálatainak fejében jelentős adományokra számíthatott. 1609-ben nekik kedvezett elsősorban az a törvény is, hogy a székelyek pereit a régi időkhöz hasonlóan a székely helyeken intézzék, ne pedig a fejedelmi táblán⁵⁷, így még nagyobb hatalomra és befolyásra tudtak szert tenni a saját közösségükben, és ezáltal mintegy visszakapták azt az autoritást, amit az 1562-es segesvári végzésben elvettek tőlük, és amit évtizedeken át nem sikerült visszaszerezniük. A székely társadalom belső helyzete tehát, úgy tűnt, hogy éppen *Báthory Gábor* fejedelemsége alatt konszolidálódott, legalábbis abban a tekintetben, hogy a köztük lévő feszültségeket kívülről nem gerjesztették. Így kialakulhattak az adott közösség természetes erővonalai, még annak ellenére is, hogy a közösségen belül ható erőket Báthory nem minden esetben tisztelte. Ha figyelembe vesszük azt, hogy több esetben adományozott városlakó székely nemeseknek kiváltságokat, azt kell mondanunk, hogy a közösség és a nemesség közül a nemesség támogatását választotta. Az erőszakos jobbágyul kötések továbbra sem szűntek meg, de ezekkel szemben a szabad székelyek már nem felkeléssel igyekeztek védekezni. Ezzel elhárult a székely felkelés veszélye is a fejedelemség feje fölül. A nemesség is körvonalazódni kezdett, ugyanis az ekkor birtokot vagy adományt kapott székelyek, valamint azok, akik katonai vagy egyéb vezető funkciókat töltöttek be, a későbbiek során megmaradtak a nemesek között és a karrierjüket sok esetben tovább tudták építeni. A későbbiek során készített lustra-jegyzékekből látható, hogy többen éppen azok közül lettek a legtöbb jobbággyal bíró jobbágytartók, akik ezekben az években emelkedtek fel vagy kezdtek felemelkedni.

⁵⁶ Erről lásd: Balogh Judit: *Báthory Gábor székelypolitikája*. Debrecen. 1991. (szakdolgozat). 21-28. pp.

⁵⁷ Erdélyi országgyűlési emlékek. Szerk. *Szilágyi Sándor*. Bp. 1875-1898. VI. k. 194. p.